

# mišljenja i komentari

## Hrvatski bog Mars

N. Raos

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb

Nakon dugo vremena u ruke mi je opet dospjela zbirka Krležinih ratnih novela "Hrvatski bog Mars". Krleža nije socijalni pisac, socijalist i komunist (u što su ga na kraju proizveli), njegova književnost ne izvire iz pacifizma ili kompleksa manje vrijednosti, iz kompleksa djeteta koje bi htjelo biti gospodsko, a nije (kako tvrdi Zvonimir Kulundžić) – ono što vidim u njegovu djelu jasno mi je kao dan: ako hoćemo postati moderno, civilizirano, građansko društvo, trebamo se prije svega prestati ponašati poput gospode i kmetova, bahatiti se i ulizivati (već prema potrebi i prilici).

No dosta o tome: nisam namislio pisati ovaj komentar da bih u tri rečenice napravio analizu složenog i slojevitog Krležinog djela – počeo sam ga pisati zato što mi se jedna njegova pripovijetka učinila bliska našoj hrvatskoj stvarnosti. I što ne reći: bliska prizorima koje svakodnevno gledam u našoj znanstvenoj sredini. Riječ je o pripovijetki "Kraljevska ugarska domobranska novela". O čemu priča ta priča?

Priča, dragi moj čitatelju, o jednom nadobudnom austrougarskom satniku koji u svom poslu, muštranju vojske, vidi alfu i omegu, najteži i najodgovorniji posao na ovome svijetu ("Što to znači stvoriti jednu hodnu satniju iz ničega, to može sebi predstaviti samo gospodin bog, koji iz ništa stvara...") i kome je samo jedna misao na pameti, a to je kako će povesti svoju satniju kroz grad kako bi je utovario na vlak za Galiciju i mimohodom zadivio cijeli grad, a ponajviše zapovjednika pukovnije. I dok se on gubi u oblacima uspjeha i slave, njegovim se domobranima – zagorskim mužima – za sve živo fučka. Ili, bolje rečeno, njih more neke druge, prizemne i baš zato što su prizemne, mnogo ozbiljnije brige.

I dok naš satnik daje sve od sebe da od zagorskog "materijala" napravi što bolju vojsku, vojsci se neće, pa neće. Troma je i lijena. Sutra se ide u rat, a ne znaju ni temelje strojne obuke. I tu ne pomažu nikakve psovke, pljuske, udarci bičem i sabljom (pljoštimi-ce). Ljudi neće, pa neće...\*

\* Takvo sam iskustvo imao i sam za služenja vojnog roka u JNA. Nakon šest mjeseci vojne obuke nisam znao imenovati sve dijelove puške (ima ih manje od deset), a unatoč tome što sam svaku večer morao gledati televizijski dnevnik, nisam imao pojma što se događa u zemlji i svijetu. I još nešto: na svojoj sam koži kao vojnik iskusio ambiciju jednog "Krležinog satnika", samo što je taj bio mnogo niži po činu (zastavnik) i zapovijedao još manjom postrojbom (vodom). Jao si ga tebi od ambicioznih glupana!

Eto, nešto upravo tako – kao što rekoš – vidim i u našoj znanosti. Ima i među nama "satnika", koji postavljaju visoke kriterije i pišu rang-liste izvrsnosti, onih koji se strastveno bave scientometrijom, prebrojavajući svoje i tuđe znanstvene radove i citate. I koja korist od toga? Naši "najveći" kemičari i dalje su najveći (a bili bi, nesumnjivo, i bez svih tih rang-lista), a onima drugima – koji za njima daleko zaostaju – za sve se živo fučka, baš kao i domobranima iz Krležine "Kraljevske ugarske domobranske novele".

Sve to nema veze s mozgom. Dobrim se vojnikom ne postaje šamaranjem, čak ni pohvalama, dobrim se vojnikom postaje iz osjećaja dužnosti prema narodu i domovini (a iz osjećaja dužnosti, samo iz osjećaja dužnosti – kako reče Antoine de Saint-Exupéry – izvire hrabrost). Isto tako, nitko neće postati dobar znanstvenik zato što čezne da vidi svoje ime na ovoj ili onoj listi izvrsnosti, nego zato što voli svoj posao, a to znači da strastveno želi prodrijeti u tajne prirode. (Za Demokrita kažu da je više volio naći jedno objašnjenje uzroka nego se domoći cijelog perzijskog kraljevstva.) A ima li toga kod nas?

Dakako da nema (pitanje je bilo posve retoričko). Jer da bi čovjek mogao zadovoljiti svoju strast prema istraživanju prirode, on mora imati kakve-takve materijalne uvjete i baviti se nečim koliko-toliko pametnim i korisnim. A čime se bave naši znanstvenici? Ako je nešto pametno, onda nije korisno, ako je korisno, onda nije pametno – no najčešće nije ni jedno ni drugo. Ono što je pametno ne može se primijeniti u praksi, bilo zato što istraživanje ide u posve akademskom smjeru, ili pak zato što naša sredina nije sposobna ili zainteresirana da primijeni rezultate istraživanja naših znanstvenika. Što se pak korisnog rada tiče, njegova korisnost ne proizlazi iz primjene vlastitih znanstvenih otkrića, nego iz obavljanja posve rutinskih poslova pod egidom znanstvenog istraživanja. Biti u zvanju znanstvenog suradnika, pa čak i znanstvenog savjetnika, a raditi posao koji bi mogao raditi i malo bolji tehničar, ne ispunjava nikoga poletom. Ili što misliti o "vrhunskom hrvatskom znanstveniku" koji vrhunac svoje karijere vidi u sudjelovanju u međunarodnom projektu kako bi postao asistent stranom, mnogo uspješnijem znanstveniku – pa čak ni to, jer "znanstveni" posao rade njegovi suradnici, a on se bavi ispunjavanjem formulara. I što je onda čudno kad u takvoj intelektualnoj sredini nalazimo znanstvenike-satnike i znanstvenike-domobrane. Dok se "satnici" ljute i živciraju, "domobrani" šute i misle svoje. Psi laju, karavane prolaze.